DOI: 10.22092/im.2020.122540

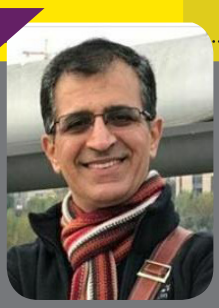

زندگینامه شادروان محمد پیرصوفی؛ «اندیشه‌ورز سیاست جنگل»

شاهرخ جباری ارفعی*، محمد عسگری، ناهید رزاق‌پور، احمد بیرانوند و لیلا اسکندری

* همکاران مؤسسه شمیم جنگل ایران پست الکترونیک: shahrokh_j55@yahoo.com

دانشمندان ایرانی

شادروان محمد پیرصوفی املشی در ۲۳ آبان سال ۱۳۴۹ در شیراز و در خانواده‌ای متوسط دیده به جهان گشود و در ۱۴ خرداد ۱۳۹۹ ناباورانه، بر اثر بیماری منحوس کووید ۱۹ (کرونا) جان به جان آفرین تسلیم کرد. وی دوران دبیرستان خود را در دبیرستان شهدای شیراز گذراند و در سال ۱۳۶۷ موفق به دریافت دیپلم تجربی از آنجا شد. در سال بعد در رشته جنگل‌داری دانشکده منابع طبیعی دانشگاه گیلان پذیرفته و در سال ۱۳۷۲ در مقطع کارشناسی فارغ‌التحصیل شد. پیرصوفی دوره کارشناسی ارشد را در رشته مهندسی منابع طبیعی – جنگل‌داری در دانشگاه تربیت مدرس ادامه داد و در سال ۱۳۷۷ این دوره را نیز با موفقیت پشت سر گذاشت.

تقدیر چنین بود که زنده‌یاد پیرصوفی در سن ۵۰ سالگی، درحالی‌که آماده ارائه رساله دکترای خود بود، دیده از جهان فروبندد و خانواده، دوستان، همکاران و جامعه جنگلبانی کشور را در غمی بی‌انتها فرو بَرَد. وی در تاریخ ۱۷ خرداد ماه در آرامگاه دارالرحمه شهر شیراز به خاک سپرده شد. روحش شاد و یادش همواره گرامی باد.

مرحوم پیرصوفی در کشور آلمان در دوران دانشجویی

دوران کارشناسی ارشد و حضور در درس استاد دکتر مهاجر

عملیات میدانی در دوره کارشناسی ارشد

ویژگی‌های شخصی

از مهم‌ترین ویژگی‌های محمد پیرصوفی علاوه‌بر دانش گسترده‌اش، ادب، مهربانی، اخلاق خوش و قدرت همسازی او بود. وی در دوران دانشجویی، جوانی پویا، فعال و بانشاط بود و به‌دلیل ویژگی‌های خاص خود، همواره به‌عنوان نماینده دانشجویان هم‌دوره خود برای پیگیری مسائل علمی و دانشجویی انتخاب می‌شد. او این ویژگی‌ها را تا پایان عمر کوتاه خود حفظ کرد و این «قولی است که جملگی برآنند»؛ هم‌درسان، دانشجویان، دوستان و همکاران او.

سابقه کاری

محمد پیرصوفی در بیست و دو سال عمر کاری خود، تجربه‌های فراوانی را از سرگذراند و در فعالیت‌های مختلف آموزشی، پژوهشی، ترویجی، مشاوره‌ای و اجرایی فعالیت داشت.

– مسئولیت در مرکز تحقیقات منابع طبیعی و امور دام استان بوشهر در سال‌های ۱۳۷۶ تا ۱۳۷۷؛

– خبرنگار گروه اقتصادی واحد مرکزی خبر در خبرگزاری صداوسیما در سال‌های ۱۳۷۸ تا ۱۳۸۰؛

– معاون سازمان بوستان‌ها و فضای سبز شهر تهران در سال‌های ۱۳۸۱ تا ۱۳۸۴؛

– تدریس واحدهای درسی سیاست و اقتصاد جنگل و قوانین و مدیریت منابع طبیعی در دانشگاه لرستان در سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۴؛

– عزیمت به کشور آلمان و فراگیری زبان آلمانی در سال ۱۳۸۵؛

– ثبت‌نام برای تحصیل در مقطع دکتری در دانشکده علوم محیط‌زیست دانشگاه فنی درسدن آلمان در سال ۱۳۸۸؛

– بازگشت به ایران و تجدید همکاری با سازمان پارک‌ها و فضای سبز تهران به‌عنوان مشاور پژوهشی (دبیر اتاق فکر) در سال ۱۳۹۶؛

– همکار پژوهشی بنیاد توسعه فردا (اندیشکده‌های سنا و مهاد) از سال ۱۳۹۷ به بعد؛

– مشاور فراکسیون محیط‌زیست دهمین دوره مجلس شورای اسلامی؛

–همکاری‌باگروه‌رسانه‌ای‌خبری–تحلیلی‌اقتصادی‌اکوایران‌درسال۱۳۹۸؛

دوره حضور در آلمان به جهت تحصیل در مقطع دکتری در دانشکده علوم محیط‌زیست دانشگاه فنی درسدن آلمان

و بالاخره باید از نقش ایشان در شکل‌گیری و استمرار فعالیت سازمان مردم‌نهاد شمیم جنگل ایران در سال‌های ۱۳۹۶ به بعد نام برد.

رشته تخصصی

پرفسور Max Krott مدیر گروه سیاست جنگل و حفاظت طبیعت دانشگاه گوتینگن آلمان، در پیامی به دانشجویان و همکاران محمد پیرصوفی، ضمن ابراز تأسف از درگذشت ایشان، یادآور شده است که محمد پیرصوفی دریچه نوینی از سیاست جنگل را گشوده و این دانش را عمیق و منتقدانه مطالعه کرده است. بنابه نظر او محمد پیرصوفی، پلی بین تحقیقات دانش سیاست جنگل غرب با دانش جنگل‌داری سنتی ایران بوده است. به‌راستی که پیرصوفی خلأ موجود در مدیریت جنگل‌های کشور را به‌درستی شناسایی کرده و در عالی‌ترین سطح به تحصیل در رشته سیاست جنگل پرداخته است. بی‌شک خسران وارده بر جامعه جنگل کشور، تحمل فقدان او را سخت‌تر می‌کند.

گفتارها و نوشتارها

از شادروان پیرصوفی آثار فراوانی اعم از نوشتار، گفتار، ارائه و گزارش‌های پژوهشی و تحلیلی برجای مانده است که به تعدادی از آنها اشاره می‌شود.

– تحلیل تغییر وضعیت اقتصادی– اجتماعی خانوارهای اسکان‌یافته در طرح ساماندهی و خروج دام حوزه یک آبخیز آستارا. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، با راهنمایی دکتر ارسطو سعید استاد دانشکده منابع طبیعی و مشاوره دکتر ژاله شادی‌طلب استاد دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران، ۱۳۷۷؛

– گفتمان جنگل در اینترنت (به آلمانی Der Walddiskurs im interne) رساله دکتری با راهنمایی پرفسور هابیل نوربرت وبر، در دانشگاه فنی TUD درسدن آلمان (در مراحل پایانی)، ۱۳۹۹–۱۳۹۲؛

– تبیین تغییر خط‌مشی سیاست بهره‌برداری از جنگل‌های شمال ایران با

Georg-August-Universität Göttingen

Chair Group of Forest and Nature Conservation Policy

Chair of Forest and Nature Conservation Policy, · Büsgenweg 3 · 37077 Göttingen

Head:
Prof. Dr. Max Krott
Büsgenweg 3
37077 Göttingen

Secretariat
Heike Zapf
Tel.:+49(0)551/39-33412
Fax +49 (0)551/39-33415
fona@gwdg.de

Göttingen, 05.07.2020

Dear colleagues and students of Mohammad Pirsoufi,

We feel very sad that Mohammad Pirsoufi passed away so early due to Covid 19.

Mohammad Pirsoufi was open and interested in new approaches in forest policy analysis. He studied them deeply and critically. Based on this deep understanding of policy analysis he was able to apply central concepts to the practice in forestry and nature conservation in Iran.

Mohammad Pirsoufi was a bridge builder between western policy research and the traditional approaches in Iran in forestry sciences. We trust that his students will carry on this challenging task to develop forest policy analysis.

I express my heart-felt condolence to his family, his colleagues and students

Sincerely yours,

UNIV.-PROF. DR. MAX KROTT
Professur für Forst- und Naturschutzpolitik
Prof. Max Krott
Büsgenweg 3 · D-37077 Göttingen
Tel. +551/3933411 Fax +551/3933415
Email: mkrott@gwdg.de

پیام تسلیت پرفسور Max Krott مدیر گروه سیاست جنگل و حفاظت طبیعت دانشگاه گوتینگن آلمان

استفاده از نظریه جریان‌های چندگانه کینگدون. استاد مشاور در پایان‌نامه کارشناسی ارشد معقولی، ۱۳۹۵؛

– نقشه راه برنامه ملی جنگل ایران. همکار پژوهشی مؤسسه بنیاد توسعه فردا، ۱۳۹۱–۱۳۸۹؛

– صدها خبر و ده‌ها گزارش رادیویی و تلویزیونی درباره مسائل مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و محیط‌زیستی؛

– شانزده سخنرانی و ارائه در زمینه آینده‌پژوهی، آمایش سرزمین و سیاست جنگل در نشست‌ها و همایش‌های برگزارشده در سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹؛

– چندین گزارش مؤثر درباره زلزله و طرح‌های مدیریت پایدار جنگل جایگزین در گروه رسانه‌ای اکو ایران؛

– کتاب «سیاست جنگل و حفظ محیط‌زیست»، (در دست چاپ).

اندیشه‌ها و دغدغه‌ها

در بررسی آثار دکتر پیرصوفی در زمینه جنگل، چند موضوع محوری مورد تأکید ایشان به شرح زیر استخراج و دسته‌بندی شده است :

الف) برنامه ملی جنگل؛

ب) تحلیل گفتمان سیاست جنگل با استفاده از نظریه‌های علمی؛

ج) توجه به اهمیت نقش رسانه‌ها در سیاست جنگل؛

د) توجه به آینده‌پژوهی و آینده‌نگاری در سیاست‌گذاری؛

الف) تهیه برنامه ملی جنگل

یکی از دغدغه‌های محمد پیرصوفی، تهیه برنامه ملی جنگل کشور بوده است. ایشان در سال ۱۳۸۵ مقاله‌ای را با عنوان «تبیین ضرورت تهیه برنامه ملی جنگل با استفاده از فرایند آینده‌نگاری به‌منظور دستیابی به توسعه پایدار محلی و ملی و اجرای تعهدات بین‌المللی» در همایش آینده‌پژوهی، فناوری و چشم‌انداز توسعه، تهران– دانشگاه صنعتی

ارائه کنفرانس سیاست جنگل در سازمان جنگل‌ها، ۱۳۹۷

گفت‌وگوی دکتر پیرصوفی با رئیس شورای‌عالی در شبکه خبر

امیرکبیر ارائه کرد. وی در این مقاله، ضرورت‌های ملی و تعهدات بین‌المللی کشور و فرایند تهران را از یک سو و ظرفیت‌های علمی و پژوهشی کشور را از سوی دیگر مورد امعان‌نظر قرار داده است. به باور وی، یکی از دلایل اصلی ادامه روند تخریب جنگل‌های کشور، فقدان یک برنامه بلندمدت برای این زیربخش و عدم امکان تبعیت برنامه‌های عمرانی و توسعه از آن است.

دکتر پیرصوفی در سال‌های ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۱ در فاز مقدماتی تهیه برنامه ملی جنگل (به سفارش سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور) همکاری داشت و گزارش آن با عنوان «نقشه راه برنامه ملی جنگل جمهوری اسلامی ایران» در سال ۱۳۹۱ ارائه شده است. اگرچه ایشان علی‌رغم پیگیری‌های مداوم از طریق نمایندگان محترم مجلس و متولیان دستگاه اجرایی برای فازهای بعدی تهیه برنامه ملی جنگل کشور به نتیجه مطلوبی نرسیدند، اما این هدف را رها نکردند و بر نحوه تهیه علمی و صحیح این برنامه تأکید داشتند.

پیرصوفی در آبان ۱۳۹۷ در سخنرانی با عنوان «برنامه ملی جنگل جمهوری اسلامی ایران؛ ابزاری برای کاربست رویکرد حکمرانی» در سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور بر ضرورت تهیه برنامه ملی براساس اصول علمی و با مشارکت همه گروداران (Stakeholders) تأکید کرده است.

وی در گفت‌وگوی مشترک با رئیس شورای‌عالی جنگل، پخش شده در آذر ۱۳۹۶ از شبکه خبر جمهوری اسلامی ایران، دوباره بر این مسئله تأکید و بیان کرده است: «طبق یکی از بندهای برنامه بهینه‌سازی (پایش، حفظ، بهره‌برداری و مدیریت جنگل‌های کشور، سال ۱۳۹۲) مصوب هیئت وزیران، هر اتفاقی در جنگل باید در قالب برنامه ملی جنگل باشد، این بند دولت را موظف به تهیه برنامه ملی مدون جنگل، کرده است، در حالی‌که در کشور، هنوز برنامه ملی مدون جنگل نداریم، برنامه‌ریزی جنگل و سیاست جنگل نداریم و کارهای ما شتاب‌زده و کمتر کارشناسی شده است».

ب) تحلیل گفتمان سیاست جنگل با استفاده از نظریه‌های علمی

این مقوله اصلی‌ترین محور سخنرانی‌های دکتر پیرصوفی در همایش‌های برگزار شده درسال های ۹۵ تا ۹۸ بوده است. از مقاله «تحلیل سیاست جنگل و ضرورت کاربست نظریه» که در ۱۱ اسفند ۱۳۹۵ و در همایش مدیریت پایدار جنگل‌های شمال (فرصت‌ها و چالش‌ها) در دانشکده منابع طبیعی دانشگاه تربیت مدرس ارائه شد تا مقاله‌ای با عنوان «انتخاب نظریه پشتیبان برای تحلیل سیاست آمایش سرزمین» که توسط ایشان در ۱۷ بهمن ۱۳۹۸ و در نشست علمی تنفس جنگل‌ها؛ چالش‌ها و راهکارها در دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی ساری ارائه شد. ایشان با اشاره به این مطلب که نظریه، بن‌مایه علوم سیاسی است، بیان می‌کند که ما در ایران از تئوری‌هایی که علم سیاست جنگل دنیا از آن‌ها استفاده می‌کند، اطلاعات کمی داریم. از آن جمله می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

حضور در همایش مدیریت پایدار جنگل‌های شمال در دانشگاه تربیت مدرس نور

ارائه در شورای عالی جنگل

از آخرین عکس‌های شادروان پیرصوفی در بهار ۱۳۹۹

- تحلیل سیاست عقلایی (Rational policy analysis)؛
- تحلیل سیاست نهادی (Institutional policy analysis)؛
- تحلیل شبکه سیاست (Policy network analysis)؛
- تحلیل ائتلاف گروه‌های حامی (Advocacy coalition analysis (ACF))؛
- تحلیل سیاست انتقادی (Critical policy analysis).

همچنین بنابر بیان وی، نکته بسیار مهم در تدوین سیاست‌ها، تحلیل سیاست‌هاست. بدون تحلیل سیاسی، مشورت دادن به سیاست‌گذاران امکان‌پذیر نیست و مبنای علمی این تحلیل‌ها نیز نظریه یا نظریه‌های غالب در تحلیل فرایندهای سیاست‌گذاری است. پیرصوفی در راستای رویکردهای نظری برای تحلیل تغییر سیاست در کشور مدل پاب به معنای پژوهش، ادغام و بهره‌برداری را ارائه داده است. ایشان در سخنرانی خود با عنوان «معرفی مدل پاب به معنای پژوهش، ادغام و بهره‌برداری»، بیان می‌کند: سیاست از سه عنصر محتوا، ساختار و فرایند تشکیل شده است. ما در کشورمان به‌واسطه آشنایی کمی که با مقوله سیاست داریم بیشتر به محتوا می‌پردازیم، به‌عنوان‌مثال شایسته است به‌جای بحث درباره تنفس، طرح خروج دام یا هر مقوله سیاسی دیگری در عرصه جنگل به ساختار تشخیص و فرایند

تعیین این سیاست‌ها بپردازیم تا شاید بتوانیم به‌صورت علمی به طرحی جایگزین برای طرح‌های قبلی، دست یابیم. درواقع بهتر است به‌جای پرداختن صرف به «محتوا» به دو مقوله سازنده و تشکیل‌دهنده آن یعنی ساختار سیاست‌گذاری و فرایند سیاست‌گذاری بپردازیم. ایشان برای تعیین محتوای سیاست، بر مشارکت گروداران اصلی (ساختار)، با یک فرایند همسازی، سازش و مصالحه compromise تأکید داشته است.

ج) توجه به اهمیت نقش رسانه‌ها در سیاست جنگل

مقوله دیگری که محور سخنرانی‌های پیرصوفی بوده «توجه به اهمیت نقش رسانه‌ها در سیاست جنگل» است. پیرصوفی در سخنرانی با عنوان «درک جامعه از جنگل و پیامدهای ناشی از آن» در سمینار علمی دانشکده منابع طبیعی دانشگاه صنعتی اصفهان در خرداد ۱۳۹۱، رسانه را ابزاری برای انتقال اطلاعات به جامعه معرفی و تأکید کرده رسانه‌ها می‌توانند بر مبنای سناریوی پایندگی حرکت کنند و «جنگل رسانه» از حالت «جنگل نگرانی» به جنگلی با فضای منطقی‌تر تغییر کند. ازنظر او وظیفه رسانه تعیین چگونگی اندیشیدن مخاطبان درباره جنگل نیست، بلکه رسانه تعیین می‌کند، مخاطبان به چه موضوعاتی درباره جنگل بیندیشند.

ایشان در سخنرانی دیگری با عنوان «نقش رسانه در درک جامعه، سیاست‌گذاری و مدیریت جنگل‌ها» در ۲۴ تیر ۱۳۹۶ در پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، عملکرد رسانه‌ها را در نوع پوشش اخبار مربوط به جنگل‌ها در کشور مورد انتقاد قرار دادند و بیان داشتند میزان انتظارات حداکثری و امکانات حداقلی در بخش جنگل نامناسب و منفی‌گرایی رسانه‌ها درباره موضوع جنگل، نیازمند اصلاح است.

تهیه دو کلیپ با عنوان‌های «دانش (نا؟!) بنیانی مدیریت جنگل‌های شمال»، در تاریخ ۲۹ اردیبهشت ۱۳۹۹ و «بهره‌برداری از جنگل‌های شمال ممنوع یا ضروری؟!» در ۳ خرداد ۱۳۹۹ برای پایگاه اکو ایران، تصویر اقتصاد ایران از نمونه فعالیت‌های عملی زنده‌یاد دکتر پیرصوفی در جهت عمومی کردن مسئله جنگل‌هاست.

د) توجه به آینده‌پژوهی و آینده‌نگاری در سیاست‌گذاری

روش موردعلاقه دکتر پیرصوفی در مطالعات سیاست‌گذاری منابع طبیعی «آینده‌پژوهی و آینده‌نگاری» بوده است. ایشان در مقاله «تبیین ضرورت تهیه برنامه ملی جنگل با استفاده از فرایند آینده‌نگاری به‌منظور دستیابی به توسعه پایدار محلی و ملی و اجرای تعهدات بین‌المللی- ۱۳۸۵»، استفاده از فرایند آینده‌پژوهی را به‌طورجدی توصیه کردند. وی همچنین در یکی از نشست‌های بنیاد توسعه فردا، در سخنرانی با عنوان «ضرورت آینده‌پژوهی در دستیابی به توسعه پایدار»، عدم وجود سواد سیاست‌گذاری و نگاه آینده‌نگری در تصمیم‌گیران این حوزه را ازجمله چالش‌های توسعه پایدار در کشور بیان کردند. ایشان بیان داشتند که منشأ پیدایش نگاه توسعه پایدار در جهان، وجود نگاه آینده‌نگرانه بوده است و بر ضرورت آینده‌پژوهی در دستیابی به توسعه پایدار تأکید داشتند.

سپاسگزاری

از سرکار خانم مهشید پیرصوفی املشی، جناب آقای دکتر مجید لطفعلیان، همکاران مؤسسه شمیم جنگل ایران و همه عزیزانی که در تهیه این گفتار مشارکت داشته‌اند، سپاسگزاری می‌شود.

در جمع همکاران مؤسسه شمیم جنگل ایران، ۱۳۹۶